

Inhoud

Een dankwoord vooraf 5

Inleiding 9

Creatieve manieren 10

Iedereen doet mee! 12

Duurzaamheid 12

1 ‘Troep of afval?’ Loose parts: materiaal voor spel en onderzoek! 15

1.1 Loose parts 16

1.2 Praktijkvoorbeelden 17

1.2.1 *(Strand)juten: altijd en overal!* 17

1.2.2 *Spelverhalen als start voor spel en onderzoek* 19

1.2.3 *De actualiteit als start voor spel en onderzoek* 22

1.3 Conclusie 25

2 Met de juiste spullen schrijven en lezen kinderen zich de wereld in! 27

2.1 Spullen voor lezen en schrijven 28

2.1.1 *Boeken in de kast, buiten de kast, overal in de klas* 28

2.1.2 *Overal kan geschreven worden* 31

2.1.3 *De vertel- en verhalentafel* 31

2.2 Praktijkvoorbeelden 34

2.2.1 *Als het afwasmiddel op is* 34

2.2.2 *Het paleis van Sneeuwwitje* 35

2.2.3 *Het boekenfeest* 37

2.2.4 *De verstopte koning* 38

2.2.5 *Aan de slag met boeken in de bovenbouw* 40

2.2.6 *Watersteden bouwen* 42

2.3 Conclusie 43

Plastic helden 44

3 Spullen om mee te rekenen 47

- 3.1 Een thema voor de hele school 48
- 3.2 Praktijkvoorbeelden 50
 - 3.2.1 *Peuters scheppen orde* 50
 - 3.2.2 *Kleuters tellen mee* 52
 - 3.2.3 *De onderbouw gaat passen en meten* 53
 - 3.2.4 *De middenbouw legt gewicht in de schaal* 55
 - 3.2.5 *De bovenbouw goochelt met cijfers* 57
- 3.3 Conclusie 58

4 Spullen voor de makers, techniek en constructie 59

- 4.1 Techniek en constructies 60
- 4.2 Praktijkvoorbeelden 61
 - 4.2.1 *Alle hens aan dek in groep 3* 61
 - 4.2.2 *De fietsenwerkplaats in groep 4-5-6* 63
 - 4.2.3 *It's party time in de bovenbouw!* 66
- 4.3 Conclusie 71

Lego en Duplo, daar zit meer in! 72

5 Spullen voor buitenspel: ze liggen voor het oprapen! 75

- 5.1 Buitenspel 76
- 5.2 Praktijkvoorbeelden 77
 - 5.2.1 *Zand en water altijd en overal!* 77
 - 5.2.2 *De babytuin* 80
 - 5.2.3 *Sloten en moddermaskers in groep 1-2* 82
 - 5.2.4 *Verhalenstokken, een activiteit voor jong en oud!* 83
 - 5.2.5 *Playmobil komt tot leven, spullen van binnen naar buiten* 84
 - 5.2.6 *Gaat groep 7 binnen of buiten de lijnen kleuren?* 84
 - 5.2.7 *Mooi met plastic* 86
 - 5.2.8 *Van kippenhok tot ei-o-maat* 87
- 5.3 Conclusie 92

6 Daar zit muziek in 93

- 6.1 Muziek 94
- 6.2 Praktijkvoorbeelden 97
 - 6.2.1 *De muziekheks in groep 3* 97
 - 6.2.2 *De muziekwerkplaats* 100
 - 6.2.3 *Dierendans* 102
 - 6.2.4 *'Muziek, daar zit wat in'* 103
- 6.3 Conclusie 107

Een goede basis is het halve werk! 108

7 Met spullen verbeelden wij onze verhalen – beeldende vorming 113

- 7.1 Beeldende vorming 114
- 7.2 Praktijkvoorbeelden 115
 - 7.2.1 *Kunst maken en beschouwen met peuters* 115
 - 7.2.2 *We hebben geluksvogels in groep 1-2* 118
 - 7.2.3 *We maken een lampionkeuken* 121
 - 7.2.4 *Jij, ik, wij! We maken een pop* 123
- 7.3 Conclusie 126

8 Spullen om van te leren: een theoretische reflectie 127

- 8.1 Bronnen van culturele ontwikkeling 129
- 8.2 Een cultuurhistorische theorie over de betekenis van spullen 132
- 8.3 Spullen in de Activiteitstheorie 133
- 8.4 Onderwijzen en leren met spullen 135
- 8.5 Spullen en Spel 137
- 8.6 Conclusie 139

Fotocollage 140

Bronnen per hoofdstuk 149

Inleiding

Dit boek gaat over spullen. Spullen die je gebruikt tijdens het spelen, thuis, op de groep of in de klas. Het gaat over andere spullen dan je misschien gewend bent. Je koopt ze niet altijd bij de leermiddelen uitgever of de speelgoedfabrikant. Aan de spullen en de activiteiten die je ermee kunt doen, genoemd in dit boek, ligt een aantal ideeën ten grondslag. Ideeën over creativiteit, inclusiviteit en duurzaamheid. In dit hoofdstuk wordt duidelijk hoe wij hiernaar kijken. Deze begrippen vormen namelijk belangrijke onderleggers voor de praktijken die wij gekozen hebben.

De 21e eeuw vraagt veel. Veel van de mens en van de planeet. We hebben te maken met 'wicked problems', complexe en taaie wereldse kwesties. Dit heeft alles te maken met de globalisering van de wereld, de komst van het internet eind vorige eeuw en vele andere technologische ontwikkelingen. Ontwikkelingen die aan de ene kant ons leven gemakkelijker moeten maken maar aan de andere kant ook vaak zorgen voor een groot aantal ingewikkelde vraagstukken. Deze complexiteit komt voort uit de omstandigheid dat er veel verschillende mensen bij betrokken zijn. Daardoor is er sprake van verschillende belangen en opvattingen en elkaar soms tegensprekende informatie. Voeg hieraan toe dat de (technologische) ontwikkelingen met een sneltreinvaart doorgaan en je zult zien dat wij iedere dag een stukje van een werelds probleem oplossen maar tegelijkertijd ook weer opwerpen. Hier moeten wij onze kinderen dus op voorbereiden.

Wat hebben de volwassenen van de toekomst nodig om aan onze complexe maatschappij te kunnen deelnemen? Een deel van het antwoord is naar ons idee dat we hen moeten stimuleren tot creatief denken en dat we ze moeten leren om te creëren en onderzoek te doen. Daarbij vinden wij het belangrijk dat kinderen leren dat je niet alleen op de wereld bent. Dat het verhaal gaat over 'wij'. Dat je leert samenwerken met elkaar, elkaar leert waarderen om wat de

ander kan, doet of denkt en dat je je rol leert innemen in het geheel. En daarbij hoort natuurlijk dat je de ander ruimte geeft om zijn rol met de daarbij horende verantwoordelijkheden op zich te nemen. Wat je ook zult zien in de voorbeelden in dit boek is dat we afwegingen maken met betrekking tot de duurzaamheid van de spullen die wij gebruiken. Vaak kiezen we voor tweedehands spullen en kosteloos materiaal. Maar niet altijd. Voorop staat namelijk altijd de vraag: 'Welk doel dient dit materiaal?' Soms kies je dus voor duurzaam, stevig en weinig aan slijtage onderhevig. Maar in creatieve processen is het soms juist goed om materiaal te kiezen dat je eenmalig gebruikt omdat dit past in een creatief maakproces. Hierbij kun je natuurlijk wel altijd kijken naar de impact die deze spullen hebben op onze wereld en het milieu.

Creatieve manieren

Bij creativiteit denken wij dikwijls aan kunst, iets nieuws maken, iets creëren of het oplossen van een kwestie op een 'creatieve manier'. Wat bedoelen wij met creatieve manieren? Hebben wij daarbij direct hetzelfde voor ogen als jij? Vast niet. Betekenis geven aan zo'n begrip is een gezamenlijk proces waarin verschillende ervaringen en interpretaties een rol spelen. Daarbij zien wij jonge mensen, kinderen, vaak dezelfde dingen doen die wij ook gedaan hebben toen wij nog 'jong' waren. Betekent dit dan dat deze kinderen niet creatief zijn? Dat zij niet creatief kunnen denken? Nee, het laat zien dat zij allemaal mee willen doen aan een wereld die er al is. En het laat zien dat mensen deze ontdekkingen soms op eenzelfde manier doen en ook heel vaak op een andere manier. Dat we zaken net iets anders aanpakken dan andere mensen; we ontdekken onze eigen manieren. Voordat we hier nog meer betekenis aan gaan geven is het tijd voor een definitie: wat verstaan wij onder creativiteit?

Creativiteit is een houding om met behulp van bestaande materialen en ideeën dingen te maken, met handen en denkkraft, die voor ons nieuw en waardevol zijn.

Creativiteit is een open-ended proces. Het is een proces waarbij verschillende handelingsmogelijkheden tot stand kunnen komen. Een interactief proces waarin handelingen zich herhalen en juist in die herhaling vindt de verdieping plaats. Creativiteit vraagt om een integratie van divergent en convergent denken.

- Bij divergent denken gaat het om het bedenken van nieuwe ideeën, het zoeken naar alternatieven en het komen tot oplossingen.
- Convergent denken gaat over het maken van keuzes, het behouden van de focus op wat je doet en reflecteren op het proces.

Creatief denken vraagt dus om flink wat kennis en vaardigheden. Je moet originele ideeën kunnen bedenken en deze durven uitspreken. Hierbij is een bepaalde vlotheid van belang, dus het kunnen bedenken van verschillende ideeën binnen een bepaalde tijd. Samenwerking met andere mensen is belangrijk op school en in je werkzame leven, het kunnen uitleggen van jouw idee aan een ander speelt hierbij een rol. Maar ook een behoorlijke mate van flexibiliteit is vereist, hoe snel kun je van plan veranderen? Tel daarbij op dat je de complexiteit van het geheel moet kunnen blijven zien: dus zicht houden op details en daarbij patronen kunnen ontdekken. Tot slot het belangrijkste element van creativiteit of creatief zijn: **durven**. Al deze elementen laten zien dat creativiteit ingewikkeld is. Creativiteit op zichzelf is dus niet te leren, het is een houding die je ontwikkelt. De verschillende elementen ervan verdiepen zich natuurlijk wel door betekenisvolle leerprocessen. En daarvoor moeten kinderen spelen, heel veel spelen. In de spelverhalen van kinderen ligt de sleutel tot het stimuleren van creativiteit. En in hun spelverhalen krijgen spullen een plek. Spullen worden gebruikt, er wordt over gesproken en er komen kwesties naar voren die vragen om een creatief proces van onderzoek doen en maken.

Iedereen doet mee!

Wat wij willen is dat er voor elk kind op de wereld een plek is en dus ook in de spelverhalen in de groep. Het gaat hier om inclusiviteit. Kinderen moeten zich kunnen herkennen in de spullen en de spelverhalen in de groep. Tegelijkertijd zijn een rijke speelleeromgeving en uitnodigende nieuwe spelverhalen nodig om de wereld te vergroten. Bij de keuze van spullen starten wij dus bij de concrete leefwereld van de kinderen in onze groep. Wat komen de kinderen tegen in hun wereld? Door hierbij aan te sluiten zorgen we ervoor dat kinderen zich kunnen identificeren met hun omgeving. Ook ondersteunen wij inclusiviteit door ervoor te zorgen dat er spullen in de speelleeromgeving beschikbaar zijn waarmee alle kinderen uit de voeten kunnen. Er valt voor ieder kind iets te halen. In de keuze van de spullen kunnen we verschillen tussen kinderen honoreren en overbruggen. Vanuit dit idee zijn de voorbeelden dan ook gekozen. Je leest beschrijvingen van activiteiten waarbij wij uitgaan van een heterogene samenstelling van groepen kinderen. Want zoals Thé Lau zingt: "Iedereen is van de wereld en de wereld is van iedereen" (Lau, 1990, track 2).

Duurzaamheid

Duurzaamheid is een actueel en urgent speerpunt wereldwijd. De opwarming van de aarde en de verwoesting van bossen zijn twee voorbeelden van wicked problems. Problemen waar wij allemaal mee te maken hebben en ook allemaal een verantwoordelijkheid in hebben. Kinderen op een verantwoorde manier laten omgaan met hun omgeving is dus van groot belang. Zo leren wij kinderen bijvoorbeeld dat je afval in de vuilnisbak gooit en niet op straat of in de bosjes. Veel van wat wij kinderen leren, vertellen wij ze, maar uit onderzoek weten we dat kinderen ook veel leren door te kijken. Te kijken naar het gedrag van andere mensen en het effect ervan. Als dat effect in hun ogen positief is, zal de kans groot zijn dat zij hetzelfde gedrag gaan aannemen. Voorbeeldgedrag van ons is dus essentieel. Zo ook als het gaat om duurzaamheid.

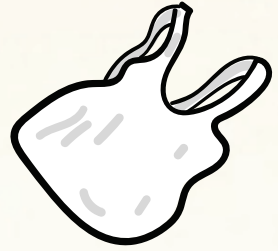
Vraag jezelf dus een aantal dingen af bij het kiezen van spullen:

- Waarvoor wil ik de spullen gebruiken? Gaan de materialen lang of kort gebruikt worden?
- Is er een meer duurzaam alternatief op de markt?
- Is nieuw bestellen echt noodzakelijk?
- Kan ik het in een kringloopwinkel kopen?
- Indien het langer gebruikt wordt: kan het materiaal tegen een stootje?
- Is het materiaal eventueel al in huis? (Vaak bestellen we dingen dubbel.)
- Hoeveel heb ik nodig?
- Kunnen we een onderdeel van iets als alternatief gebruiken?

Na het lezen van dit boek gaat er een aantal zaken veranderen. De kringloopwinkel, kasten en de zolder worden je nieuwe favoriete plekken om in te struinen naar interessant materiaal. En daarbij wordt de dag dat het grofvuil aan de straat wordt gezet je lievelingsdag. Natuurlijk is het ook nodig om nieuw materiaal aan te schaffen voor je groep, maar kies bewust!

CHALLENGE:

'Maak de speelleeromgeving zo interessant, uitdagend, ondersteunend, inclusief en duurzaam mogelijk!' Delen jullie je ervaringen voorzien van #heetspullenboek op de sociale media?



Dit hoofdstuk gaat over 'loose parts'. Loose parts zijn losse onderdelen, voorwerpen, die je op oneindig veel manieren kunt gebruiken bij spel en onderzoek. Voorwerpen die betekenis krijgen in het spel van kinderen. Het zijn allerlei soorten voorwerpen die je kunt bewegen, dragen, ordenen, van vorm kunt veranderen, waar je iets mee kunt maken, enzovoort. Vaak zien wij loose parts in groepen van jonge kinderen. Maar ook oudere kinderen maken er gebruik van. Wat gebeurt er precies wanneer kinderen toegang hebben tot dit soort spullen en hier ook mee mogen werken? In dit hoofdstuk nemen we je mee in een aantal mooie voorbeelden uit de praktijk die inspireren en kinderen aanzetten tot zelf op ontdekking gaan. En we bekijken wat het kinderen oplevert.

1.1 LOOSE PARTS

Loose parts zijn 'losse dingen' waarmee kinderen kunnen manipuleren, die ze kunnen verplaatsen en kunnen combineren op oneindig veel manieren. Kinderen kunnen dus hun volle verbeeldingskracht gebruiken en de dingen, de spullen, inzetten zoals deze passen in het spel dat gespeeld wordt. Deze losse dingen of spullen hebben een enorme aantrekkingskracht op kinderen. Meer dan eens hoor je mensen zeggen: Ze hebben voldoende speelgoed maar toch willen ze tijdens de verjaardag spelen met de lintjes en het inpakpapier." Maar waarom vinden kinderen spelen met loose parts nu zo fijn? Het antwoord ligt verscholen in het feit dat deze spullen op verschillende manieren gebruikt kunnen worden en niet alleen op de manier waarvoor ze 'gemaakt' zijn. Landschapsarchitect Simon Nicholson schrijft hier

al over in 1971: “De mate van vindingrijkheid, creativiteit en ontdekkingen die een omgeving uitlokt, is afhankelijk van het aantal en het soort variabelen in die omgeving.” Oftewel, zorg ervoor dat kinderen toegang hebben tot voldoende spullen en materialen en daarbij de vrijheid krijgen om ze te verplaatsen en ermee te manipuleren en te combineren.

1.2 PRAKTIJK- VOORBEELDEN

1.2.1 (Strand)juttten: altijd en overal!

Vlak na de zomervakantie lopen leerkracht Kim en de kinderen van groep 1-2, Hannah, Jamila, Mexx, Jack, Joey en Eavy langs de vloedlijn op het strand op zoek naar schatten. Met blote voeten lopen zij door het zand en af en toe voelen zij even met hun tenen hoe koud de zee is. Tijdens deze wandeling vinden ze van alles. Schelpjes, steentjes, stukjes zeewier en kwallen.

Naast deze schatten uit de zee vinden zij ook veel door mensen achtergelaten afval. Touw, plastic wasmiddelflessen, rubber handschoenen en drijfhout. Op het eerste gezicht afval, maar daar denken de kinderen anders over. Het afval wordt gesorteerd in een emmer en er ontstaan twee categorieën: spullen die mee terug gaan naar de groep en spullen die zij direct weggooiden in de afvalbak. Het criterium hierbij: is het schoon of kan het schoongemaakt worden en kunnen we er nog iets mee? Eenmaal op school aangekomen worden de vondsten bekeken, gesorteerd en tentoongesteld in een letterbak. Samen komen Kim en de kinderen erachter dat sommige schatten wel heel erg speciaal zijn en de eerste spelverhalen komen naar boven. Er is namelijk een gloeilamp gevonden. De lamp heeft een beetje een gekke vorm, hij is niet rond

